

Tur 2.

Kavaljeren, fortsättande med dalsteg på stället, fattar med vänster hand högerdamens vänstra hand och för henne framför sig mot vänsterdamen; damerna fattande varandra med höger hand och byta plats under dalsteg, varefter kavaljeren och vänsterdamen vända sig mot varandra (1—4) och omdansa ett varv på stället med tvåstegsvalssteg, samtidigt med att högerdamen, vänd mot fronten, dansar dalsteg på stället (5—8). Kavaljeren fattar under dalsteg på egen plats med vänster hand vänsterdamens vänstra hand och för henne mot högerdamen; damerna byta under fattning med höger hand ånyo plats med dalsteg (9—12); kavaljeren och högerdamen omdansa ett varv på stället med tvåstegsvalssteg, under det vänsterdamen, vänd mot fronten, dansar dalsteg på stället; varefter alla tre intaga den ställning de innehade vid turens början (13—16). Vid omdansningarna slutet fattning n:r 2.

Tur 3.

Vänsterdamen och kavaljeren dansa dalsteg på stället och bilda port, vilken högerdamen med dalsteg kryper igenom, följd av kavaljeren, varpå alla tre vända sig mot fronten (17—24). Högerdamen och kavaljeren bilda med dalsteg på stället port, vilken vänsterdamen med dalsteg kryper igenom, samtidigt som kavaljeren för högerdamen över till sin vänstra sida, så att damerna komma att byta plats, vända från fronten (25—28). Alla tre dansande dalsteg fram mot fronten, damerna baklänges (29—32). Kavaljeren dansar åtta dalsteg från fronten och drager damerna med sig, vilka, stödjande sidorna mot varandra, liksom spjärna mot (1—8), varpå alla tre dansa fram emot fronten (9—12), där kavaljeren med dalsteg på stället för damerna tillbaka till sina platser (13—16).

Tur 4.

Kavaljeren vrider sig på stället ett varv motsols med tvåstegsvalssteg, vänstra armen upplyft och höger hand i sidan, under det vänsterdamen, hållande i kavaljerens vänstra pekfinger och vridande sig motsols under hans arm, dansar tvåstegsvals ett varv motsols kring kavaljeren, och högerdamen, vridande sig runt medsols och hållande sig strax bakom kavaljeren, dansar gammalvals ett varv motsols omkring honom (17—24). Kavaljeren vänder sig därefter mot högerdamen och vrider sig på stället ett varv medsols med tvåstegsvalssteg, högra armen upplyft och vänster

hand i sidan, under det högerdamen, hållande i hans högra pekfinger och vridande sig runt motsols under hans arm, med tvåstegsvalssteg, dansar ett varv medsols kring honom, och vänsterdamen, vridande sig runt motsols och hållande sig bakom kavaljeren med gammalvalssteg dansar ett varv medsols omkring honom (25—32).

Tur 5.

Alla tre bilda ring, kavaljeren hållande de båda damerna om midjan och damerna hållande varandra och kavaljeren på axlarna och ringdansa sålunda med isättande av höger fot på första taktdelen gammalvalssteg tre varv medsols på stället (1—16).

Tur 6.

Kavaljeren faller på höger knä, vänsterdamen sätter sig på hans knä och tittar förtjust på honom, kavaljeren lägger sin vänstra hand om damens midja och fattar med höger hand om hennes högra handled och damen klappar i händerna ett slag för varje takt, under

det högerdamen, vridande sig runt medsols, dansar gammalvals ett halvt varv medsols kring kavaljeren (17—24). Högerdamen slänger undan vänsterdamen, intager hennes plats och klappar i händerna på samma sätt som nyss beskrivits för vänsterdamen, medan vänsterdamen, vridande sig runt motsols, med gammalvalssteg dansar ett halvt varv motsols bakom kavaljeren (25—30). Kavaljeren reser sig upp, vänd mot fronten, med korslagda armar; högerdamen ställer sig bakom honom med händerna på hans axlar, och vänsterdamen bakom högerdamen med händerna på dennas axlar, högerdamen med huvudet lutat åt höger, och vänsterdamen åt vänster, så att alla tre synas (31—32).

Tur 7.

Alla tre isätta höger fot och dansa ett tvåstegsvalssteg med höger fot samtidigt som de svänga vänstra foten framåt-uppåt (1); under ett nytt tvåstegsvalssteg på höger fot svänges vänstra foten bakåt med vristen sträckt och tån nedåtriktad (2). Samma steg men med början på vänster fot (3—4); upprepas (5—16). På dessa steg draga sig de dansande fram mot fronten, där kavaljeren vänder sig helt om mot högerdamen.

Tur 8.

Kavaljeren och högerdamen dansa gammalvals i båge bort från fronten, *tätt följda* av vänsterdamen, som även dansar gammalvals (vid musikreprisens mitt på innersidan dansar förbi paret), med vänstra pek-fingret vid mun och butter min (17—24), varefter kavaljeren, slängande undan högerdamen, med vänsterdamen dansar gammalvals fram mot fronten, följd av högerdamen på nyss beskrivet sätt (25—32). Upprepas, varpå högerdamen ställer sig något till vänster bakom vänsterdamen, hållande henne om livet, båda

med vänster sida åt fronten, kavaljeren framför och vänd mot dem (1—16).

Tur 9.

Damerna dansa baklänges med gammalvalssteg, börjande på höger, medan kavaljeren först fattar vänsterdamens högra hand med egen höger och efter appell på vänster fot svänger fötterna, den högra under och den vänstra över damens hand från vänster till höger, samtidigt som han släpper hennes hand, samt tager tre små steg med början på vänster fot (17—18), fattar därpå damens vänstra hand med egen vänster och med ett nytt liknande steg med appell på höger svänger fötterna åt vänster och tager tre små steg med början på höger fot (19—20). Medan vänsterdamen drager sig till vänster om och bakom högerdamen samt fattar henne om livet, tager kavaljeren på nyss beskrivet sätt högerdamens högra hand och sparkar över den (21—22) samt hennes vänstra och sparkar över den (23—24). Högerdamen drager sig i sin tur till vänster om och bakom vänsterdamen, och fortsättes sålunda turen, till dess alla tre, efter att ha dansat i en ring motsols, åter kommit fram till fronten, där högerdamen med vänster arm fattar vänsterdamens högra arm, ledig hand i sidan, båda med vänster sida åt fronten och kavaljeren stående framför och vänd mot dem (25—32).

Tur 10.

Damerna dansa med gammalvalssteg, börjande på höger fot, baklänges, i båge först bort från och därpå fram mot fronten, följda av kavaljeren med vingåkerssteg. Vid turens slut stanna damerna vända från fronten och kavaljeren framför dem, vänd åt fronten (1—16).

Tur 11.

Kavaljeren dansar, svängande med rockskörten, åtta dalsteg baklänges, medan damerna med gammalvalssteg dansa bort från fronten, vridande sig, högerdamen medsols och vänsterdamen motsols, samt dansa bakom kavaljeren förbi varandra, väntserdamen närmast kavaljeren, och återtaga sina platser på var sin sida om kavaljeren (17—24), varefter alla med dalsteg dansa fram mot fronten (25—28), där kavaljeren med dalsteg på stället höjer armarna, och damerna, såsom i första turen, vrida sig runt ett varv under hans armar och stanna vända mot fronten (29—32). I hela dansen böra damerna med miner och åtbörder visa sig som tydliga rivaler om kavaljeren.

NIGDANSEN FRÅN GOTLAND

Upptecknad av *Aug. Fredin*.

Spelmannen börjar ensam, spelande första reprisen, springa på golvet. Vid andra reprisens början niger han mot en person, denne fattar tag i hans rockskört och springer efter honom i takt efter melodien. När andra reprisen börjar igen, stannar spelmannen och den efterföljande och niga mot varandra, varefter den efterföljande, som vi kunna kalla n:r 2, niger till en i laget; denne blir nu n:r 3 av de springande på golvet. Så fortsättes med att niga mot varandra, och för var gång, som nigningen försiggår, ökas antalet med en person, som tillkommer. När första reprisen spelas, springa alla. När nu »rumpan» blivit tillräckligt lång, eller ej flera vilja vara med i dansen, upphör man att hålla varandra i rockskörten eller i klänningen, men i stället skall man hålla varandra i händerna, utom

närmaste man efter spelmannen, som måste hålla i »spelmansrocken» med den ena handen och med den andra handen i 3:dje mans hand.

Och nu börjar spelmannen och alla efter honom, springande i takt efter musiken, »krypa under arm» under alla armar, som äro med i dansen, vilket skall ske i rätt ordning.

När allt detta är genomgånet, tar vanligen spelmannen med hela sin »rumpa» efter sig på en utflykt på gården, allt under fiolens oupphörliga gnidande på samma melodi. När sällskapet då slutligen kommer in, så skall spelmannen »rullas in», d. v. s. hela sällskapet nystas upp kring spelmannen, tills det hela slutligen har formen av en spiralfjäder, varefter spelmannen under hurrarop hivas i tak och leken slutar.

SLÄNGPOLSKA FRÅN GOTLAND

Upptecknad av *Aug. Fredin*.

Bland de många danser, som den gotländska befolkningen, både gammal och ung, med liv och lust övade, var *polskan* den mest omtyckta. Den var gotlänningarnas hedersdans vid bröllop och andra högtidliga tillfällen, den var deras huvuddans vid varjehanda andra glada samkväm, såsom vid »sletkalsgildar» (slätteröl); vid »ating», då man samlades för att hjälpa en släkting eller granne att täcka sitt ladugårdstak med den gotländska myragen; vid barndop, »bidningskalas» (bjudningskalas), lekstugor och andra tillfällen. Varhelst man dansade, var *polskan* outhärlig. Under den tidrymd, *polskan* var så populär, gick nästan all folklig tondiktning ut på att skapa vackra polskemelodier. Vad de gamla bondspelmännen, ja stundom även mera musiklärda personer tänkte och kände, gav sig under nämnda tid uttryck i dels glättiga, dels vemodsfulla melodier, men nästan alltid i — polsketakt. De svårare mollpolskemelodierna begagnades visserligen även på sina håll att dansa efter, men då deras innehåll och skönhet förlorade på att föredragas i så rask takt och hurtigt tempo, som denna livliga dans kräver, spelades de på många ställen icke till dans, utan endast »för att höra på». Durpolskemelodierna däremot utfördes mest till dans och föredrogs med skarpt markerad takt och rytm.

Dansen *polska* utfördes olika på olika ställen och av olika åldrar, mest parvis, men rätt ofta av flera par tillsammans.

I den s. k. *enkla* *polskan*, som utfördes av ett par, höllo de dansande antingen varandra i händerna, stundom med utsträckta, stundom med böjda armar, eller ock höllo de med en hand vardera varandra om livet, och de andra händerna höllos tillsammans något upplyftade med böjda armar. Svängningen skedde på senare tid alltid åt höger (»dansä ret»). Men i äldre tider (i slutet av 1700-talet) svängdes vid reprisombyte även åt vänster (»dansä avutt»), under det man i båda fallen trippade på tårna eller fotens främre del (börjande med högra foten) i takt med polskemelodiernas åttondelar. Svängningen skedde runt om, oavbrutet på samma ställe, där man började dansen. Det dansande par, som icke kunde hålla sig på samma plats (mitt i stugan), där de begynte dansen, utan vacklade än hit, än dit, stundom upp till spegeln, stundom ned till dörren, blev av det övriga sällskapet alldeles utskrattat.

De äldre, makliga gubbarna, orkade stundom ej trippa¹ åttondelarna, utan markerade endast fjärde-

¹) »Trippa i åttondels takt», d. v. s. man vrider sig på högra och vänstra fotens främre delar ömsevis, i takt med *polskans* åttondelar.

delarna (»ga u dansä»); men det oaktat kunde de med detta danssätt »sno» i så stark fart, att även den mest danslystna flicka, som av dem fördes, kunde få trippa sig belåten. Vid lekstugor och mindre högtidliga tillfällen utbytte ofta gossarna (karlarna) under en och annan takt trippandet mot stampande (med hela fotsulan och klacken), ävenledes då markerande åttondelarna.

På en del ställen brukade även glada gossar, sedan de bjudit upp en flicka, fatta henne med högra armen om livet och endast med denna arm »hålla fast» henne, under det hans vänstra arm var fri och utstående. På detta sätt svängde de ganska vidlyftigt omkring under de två första takterna av reprisen, därvid endast markerande fjärdedelarna. Därefter fattade de även med de hittills fria händerna om varandras liv och snurrade raskt om, men »trippade» då alltid åttondelarna. Jag tror, att detta sätt att dansa icke får betraktas såsom något särskilt slag av polska. För min del anser jag detta fria svängande de två första takterna endast såsom en förberedelse eller inledning till den egentliga polskan, som gjorde det lättare att komma på takten (»kumm pa takti»), såsom de brukade säga.

Enligt gamla personers berättelser och förevisningar, däribland min farmor, som var född 1796 och dog vid 84 års ålder, skulle man för hundra år sedan och troligen ännu längre tillbaka i tiden, icke dansat polskan alldeles så, som jag här beskrivit, vilken beskrivning gäller för 1800-talet. Då markerades icke alla åttondelarna i takten, utan endast på första fjärdedelen trippades åttondelar, den första åttondelen med högra, den andra med vänstra foten (så som förut beskrivits); andra fjärdedelen markerades med högra foten, och under det tredje fjärdedelen spelades i takten, hoppade man så att säga jämfota ett hopp med båda benen; samtidigt med detta hopp böjde man knäna mycket mera än i de två första fjärdedelarna av varje takt. Under hela tiden svängdes åt höger, så länge en repris speltes, men vid reprisombyte svängdes åt vänster med markering och åtbörder på samma sätt, som då man dansade till vänster. Jag vill söka åskådliggöra, vad jag här sagt om de gamles sätt att dansa polska, genom att anföra de två första takterna av följande gamla polska med ord:

$\frac{3}{4}$ »Spel-mannen spe-lar, | al-la ska dan-sa | o. s. v.»

h. v. h. v.h. h. v. h. v.h.

Flera par kunde också tillsammans utföra denna dans (»dubbel polska»). Sedan ett par uppjudit ett, två eller tre par till gemensam dans, bildade alla tillsammans en ring, som hölls ihop genom att man bjöd armarna åt de närmast stående, varefter t. ex. »gossarna» sammanflätade sina händer med de mitt emot stående »flickornas». Sedan alla nu förvissat sig om att de hade riktigt säkert tag, snurrade hela klungan om i rask fart på samma sätt, som beskrivet är om den enkla polskan.

I »disciplinerat» lag dansade aldrig mer än ett par i sänder, och alltid i bestämd tur och ordning. På senare tider urartade även denna sed, så att man kunde få se hela golvet fullt av dansande par, som samtidigt svängde dels parvis, dels i klungor (enkla och dubbla polskan), så långt utrymmet medgav. Under de gamla spelmännens dagar hände det aldrig. Man höll sträng och faderlig uppsikt över att allt måtte ordentligen tillgå.

Denna folkdans, så enkel och föga omväxlande, kunde dock, där den utfördes med behag, liv och lust, te sig ganska imponerande, i synnerhet vid ett ståtligare bondbrolopp. Där börjades alltid dansen med minst tre, stundom fyra officiella skyldighetsdanser, vilka voro polskor. Den första var »skaffarepolskan», då skaffarefar och skaffaremor, skaffaredrängen och skaffarepigan måste dansa (eller ock lega för sig). Den andra hette »ungmansdrängspolskan», då dansade ungmansdrängarna och brudpigorna (marskalkarna och tärnorna). Den tredje hette »brudpolskan», då brudgummen och bruden, bruttebonden och bruttöverskan dansade med varandra. Den fjärde officiella polskan som å vissa orter spelades, hette »kunämädrus» polska. Då skulle »kunämädrus» (den närmaste och mest ansedda kvinnliga släktingen i huset) dansa med närmaste och mest ansedda manliga släktingen i brudehuset. Huru det tillgick vid dessa danser, skildras av C. J. Bergman i »Gotländska skildringar och minnen» å sid. 258—260 under rubriken »bondbrolopp», i A. Th. Snöboms »Gotlands land och folk» å sid. 339, 340 samt utförligast hos N. Lithberg i Fataburen 1911, sid. 153 ff.

Om gotländska polskans ålder kan jag icke bestämt upplysa. Vid flera tillfällen alltifrån barnaår hörde jag av framstående personer, att den har dansats här på ön ungefär tvåhundra år. Min nyss omnämnda farmor omtalade flera gånger för mig, att hennes farmor hade sjungit polskor och dansat för henne. Dessa polskor hade hon åter i sin ordning lärt av sina för-